

Для будь-якого адміністративного заходу впливу властивою є обов'язковість. Обов'язковість прокурорської вимоги підкріплюється реальною можливістю притягнення до адміністративної відповідальності особи, яка не виконує рішення органу, який його видав.

Дані висновки не є остаточними, оскільки проблема визначення та застосування прокурором заходів адміністративно-правового впливу та інших питань пов'язаних із нею не вичерпується даною статтею і вимагає проведення подальшого дослідження.

Література

1. Розин Л.М. *Вопросы теории актов советского государственного управления и практика органов внутренних дел.* – М.: Юридическая литература, 1974. – 138 с.
2. Фесенко С. *Проблеми визначення функцій прокуратури // Вісник прокуратури.* – 2001. – № 1. – С. 14-18.
3. Долежан В. *Вплив прокурора на поведінку посадових осіб при реалізації ним наглядових повноважень // Вісник прокуратури.* – № 4 (58) – 2006. – С. 31-38.
4. Субботин Е.А. *Критерии и показатели эффективности общенадзорной деятельности прокурора // Питання конституційно-правового статусу прокуратури України та удосконалення її діяльності.* – Харків, 1999. – С. 181-186.

УДК 343.62(091)

О.Л. Хитра

к. ю. н.,

Львівський державний університет внутрішніх справ

І.Я. Хитра

к. ю. н.,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИЧИН ТА УМОВ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ НАРКОЗЛОЧИНІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ

В статті досліджується проблемні питання щодо теоретичного визначення причин та умов, які сприяють вчиненню наркозлочинів із залученням неповнолітніх. На підставі міжнародної та національної практики аналізуються дослідження науковців щодо єдності в поглядах шляхів подолання злочинності серед неповнолітніх.

Ключові слова: кримінально-правова норма, залучення, неповнолітні, наркозлочини, профілактика.

В статье исследуются проблемные вопросы теоретического определения причин и условий, способствующих совершению наркопреступлений с привлечением несовершеннолетних. На основании международной и национальной практики анализируются исследования ученых относительно единства во взглядах путей преодоления преступности среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: уголовно-правовая норма, привлечения, несовершеннолетние, наркопреступления, профилактика.

The paper examines issues concerning the theoretical determination of the causes and conditions that contribute to the occurrence drug crimes involving minors. Based on international and national practice analysis study by researchers at the unity of opinion solutions to juvenile delinquency.

Key words: criminal law, attraction, minors, drug crimes, prevention.

Постановка проблеми. Уся система заходів боротьби із залученням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність повинна спрямовуватися на усунення причин, які сприяють вчиненню даного виду злочинів, та умов, що полегшують залучення.

При вивченні причин та умов залучення неповнолітніх у сферу обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, аналізується взаємодія соціального середовища й різних типів особистості.

Розкриваючи сутність причин й умов залучення неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність, можна зазначити, що вони складаються з компонентів, які являють систему соціально негативних відносин, явищ і процесів, що детермінують злочинність як свій наслідок.

Стан дослідження проблеми. Питання кримінально-правової характеристики злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів розглядалися в працях багатьох вчених,

особливо таких як Т.С. Барило, Ю.В. Баулін, М.М. Биргеу, М.І. Блум, Ф.Г. Бурчак, І.М. Даньшин, О.М. Джука, О.В. Долженков, В.П. Ємельянов, О.М. Костенко, Л.М. Кривоченко, І.П. Лановенко, В.А. Ломако, П.С. Матишевський, Г.С. Мауленов, Г.М. Мінковський, В.О. Навроцький, В.К. Негоденко, А.П. Пермінова, А.А. Примаченко, Ю.Є. Пудовочкін, Г.В. Ткаченко, А.П. Тузов, Є.В. Фесенко, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко та багатьох інших.

Але проблемам залученню ж неповнолітніх у вчинення злочину, зокрема, в сфері незаконного обігу наркотичних засобів та викриття причин та умов, які сприяють їх вчиненню не присвячено жодного дослідження.

Формування цілей статті. Нерозробленість на науковому рівні питань, пов'язаних із забезпеченням належної практики застосування методів та засобів, спрямованих на виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню наркозлочинів із залученням неповнолітніх, неузгодженість нормативних актів, наявність проблемних аспектів функціонування системи державного регулювання в зазначеній сфері і зумовили вибір написання даної статті.

Виклад основних положень. При вивченні причин залучення неповнолітніх у сферу обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, слід, в першу чергу, проаналізувати взаємодію соціального середовища й різних типів особистості. При цьому, з'ясувати не тільки умови життя людей, а й характеристику населення: якою є питома вага в ньому осіб, раніше судимих, без постійних доходів, таких, що відзначаються пияцтвом, споживанням наркотиків, підтримують кримінальні зв'язки, та ін. На одні й ті самі умови різні типи особистості реагують по-різному: так, одні неповнолітні зневажають злочинність, інші ж пасують перед злочинцями або сподіваються отримати якісь вигоди, входячи в угоди та втягуючись у злочинну діяльність.

Кризові явища в економічному та соціальному розвитку суспільства негативно впливають, на жаль, не тільки на спроможність сім'ї дати раду дітям, але значно загострюють криміногенну ситуацію в країні. Під їх впливом сформувались або істотно посилились загальні соціально-економічні та соціально-психологічні фактори, які спричиняють як підвищення рівня злочинності, зокрема дитячої, з одного боку, так і істотно знижують виховний потенціал сім'ї – з другого. Ф.К. Думко ґрунтовно підійшов до вивчення таких факторів, до яких відносить наступні: 1. Зменшення обсягів валового продукту та національного доходу, що знизило реальні доходи населення; 2. Зменшення можливостей для легального заробітку, збільшення фактичного безробіття; 3. Поляризація населення за рівнем доходів, різке збагачення відносно незначної частини населення. 4. Насиченість товарного ринку і досягнення високих стандартів споживання незначним відсотком населення при різкому зниженні купівельної спроможності і низьких фактичних стандартах споживання; 5. Збільшення тіньового сектора економіки і залучення до участі у ньому значної кількості людей. 6. Вузко галузева спрямованість реформ у правоохоронній сфері, які переважно відбуваються в органах МВС. Такі негативні соціально-економічні фактори, на думку Ф.К. Думко, призвели до масового відтоку кваліфікованих кадрів з правоохоронних органів, руйнування їх професійного ядра. Рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення системи правоохоронних органів, перш за все органів внутрішніх справ, як і раніше, не відповідає сучасним вимогам боротьби зі злочинністю. [1, с. 91].

Проведені дослідження свідчать, що у процесі розкриття злочинів, пов'язаних із залученням неповнолітніх, не завжди приділяється належна увага доказуванню всієї сукупності причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. Характерно, що зовнішні умови, що об'єктивно сприяли вчиненню злочину та настанню злочинного наслідку, у більшості випадків встановлюються порівняно повно. Це обумовлено тим, що правова характеристика та негативна значимість вказаної групи умов у розвитку причинно-наслідкових зв'язків та настанні злочинного результату сьогодні все більше досліджується та класифікується у криміналістиці.

Інакше справа з доказуванням обставин, що характеризують негативні умови формування особи малолітнього злочинця, а також роль конкретної ситуації у вчиненні злочину. У процесі розслідування вони не завжди виявляються з належною повнотою, а іноді взагалі випадають з поля зору слідчого. Таке положення пов'язане із надмірним необґрунтованим обмеженням меж доказування цих груп обставин, неглибоким вивченням особи обвинуваченого з метою попередження злочинів. Це призводить до того, що криміногенна значимість вказаних груп обставин у процесі розслідування простежується слабо і вони як об'єкти слідчої профілактики менш виявляються. Звертає на себе увагу обмежений обсяг слідчих та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання повної та достовірної інформації про ці обставини. При дослідженні, наприклад, негативних умов формування особи слідчі зазвичай розмежовують свої дії витребуванням характеристик з місця роботи чи навчання, проживання злочинців. Така практика невірна. Не критикуючи пізнавальну значимість вказаних характеристик для вивчення особи обвинуваченого, у загальному плані слід вказати, що вони нерідко містять неповну, необ'єктивну, формальну інформацію. Тому слід ухвалити ініціативу окремих вчених про вказівку у запитих переліку питань, що підлягають освітленню у характеристиці.

Для отримання даних, що характеризують особу злочинців, при розслідуванні наркозлочинів, пов'язаних із залученням неповнолітніх, використовуються всі передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України засоби доказування. Перспективним є методи біографічного вивчення особи та узагальнення незалежних характеристик, отриманих з декількох джерел, що відносяться до різних періодів та умовам життя особи.

Найбільш пізнавальне значення вони мають при вивченні особи злочинців з числа осіб, що ведуть аморальний спосіб життя. Розумне сполучення вказаних методів дає можливість отримати не лише повну, але й об'єктивну

інформацію про негативні умови формування особи. Цінні відомості про негативні умови формування у минулому особи рецидивістів можуть отримуватися з матеріалів справ про раніше вчинені злочини, за які особа відбувала покарання. Оскільки вказані несприятливі умови вже були об'єктом дослідження, вони мають преюдиціальне значення, відповідно, у повторному доказуванні не мають нужденності.

Обов'язок працівника міліції у таких випадках полягає у тому, щоб встановити їх тривалість у часі на момент викриття повторно вчинених злочинів. Якщо буде встановлено, що вони зберігають криміногенну спрямованість та негативно впливають на формування особи рецидивіста, оперативний працівник зобов'язаний обрати відповідних заходів реагування до термінового їх усунення.

Інформація про причини та умови може бути отримана від підозрюваного або його близького оточення. Проте не варто переоцінювати або недооцінювати таку інформацію [2, с. 89]. Враховуючи те, що особа неповнолітнього знаходиться в процесі інтенсивного формування, важливим питанням є з'ясування умов, в яких вони формуються, тобто умов життя та виховання неповнолітнього обвинуваченого, встановлення оточення та зв'язків неповнолітнього допоможе викрити конкретні причини, що привели його до скоєння злочину, та встановити, чи являється цей злочин одиничним епізодом, обумовленим збігом обставин, чи йде мова про моральний розлад психіки, який розпочався значно раніше.

Важливим є з'ясування, чи живе підліток із батьками, які існують між ними стосунки, їх культурний рівень, моральні якості. Якщо немає батька або матері, необхідно знати, хто виховує неповнолітнього. Немаловажним фактором є встановлення того, чим займається підліток, навчається чи працює, як проводить свій вільний час, які в нього взаємовідносини з членами сім'ї, педагогами чи представниками адміністрації по місцю роботи, з колективом, з ким дружить. Суттєве значення мають дані про те, як контролює сім'я час, який проводить неповнолітній як вдома, так і поза його межами, чи приділяється достатньо уваги його вихованню, а якщо недостатньо, то з яких причин, які виховні засоби до нього застосовуються та які матеріально-побутові умови сім'ї.

Як показує дослідження, найбільш важливими факторами, які негативно впливають на формування особистості в родині, є:

- виховання неповнолітнього в умовах неповної родини (відсутність одного з батьків);
- дефекти в сімейному укладі, головним чином в моральній атмосфері сімейних відносин;
- недоліки у взаєминах батьків і дітей, які виражаються найбільш яскраво в явищах бездоглядності [3].

При цьому, як зазначає А.Р. Ратинов, злочинці можуть несвідомо чи свідомо освітити обставини справи у вигідному для себе світлі [4, с. 126]. Таке положення пояснюється психологічною реакцією на свою негативну поведінку, прагненням до самовиправдання. До механізмів криміногенно-психологічного самозахисту відносять: «витіснення», тобто заглушування деякої частини інформації, що суперечить особистісній орієнтації; «раціоналізацію», що має вираз у відшуканні логічних аргументів для обґрунтування «необхідності» злочину; «проекцію», тобто перенесення на інших осіб чи оточення в цілому власних рис, намірів, що надає діям злочинців нібито «звичайний» характер у його очах.

Практика показує, що збут і споживання знаходяться в прямій залежності. За останні п'ять років кількість осіб, узятих органами внутрішніх справ на профілактичний облік за вживання наркотиків, збільшилась у два рази і досягла 100 тисяч. Щорічно на такий облік береться близько 10 тисяч осіб. Майже 90% споживачів наркотиків становить молодь до 30 років, серед яких понад 4 тисячі неповнолітні [5]. Особливу тривогу викликає омолодження цієї категорії осіб.

Багато вітчизняних та зарубіжних учених займаються вивченням проблем девіантної поведінки неповнолітніх та можливостей її попередження (Дж. Боулбі, Л.Берковіц, Е. Глюк, Ш. Глюк, А. Кеттле, Д. Райт, С.Рей та ін.).

Досить поширеними теоріями, що намагалися пояснити відхилення в поведінці неповнолітніх відповідно до особливостей та закономірностей людської психіки є різновиди "теорії фрустрації".

Американський вчений Л. Берковіц визначає фрустрацію як відповідну реакцію на будь-яке втручання в людську діяльність, спрямовану на досягнення певних життєвих планів, важливої для індивіда мети. Неможливість людини досягнути бажаний результат викликає негативні емоційні реакції, що є внутрішньою умовою формування агресивних проявів.

Відомі американські вчені Елеонора і Шелдон Глюк, які обстежили п'ятсот неповнолітніх делінквентів дійшли до висновку, що більшість із них почали виявляти ознаки відхилень у поведінці в дитинстві. Тому з метою профілактики правопорушень неповнолітніх вчені запропонували "прогнозування поведінки неповнолітніх", яке полягає в ретельному обстеженні дітей раннього віку та виявленні в них криміногенних властивостей [6]

Загальними передумовами ефективності здійснення заходів з усунення причин та умов, що сприяли вчиненню наркозлочинів, пов'язаних із залученням неповнолітніх, є їх законність та обґрунтованість, тому всі дії органів дізнання, слідчого та прокурора по виявленню причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, на підставі дотримання закону повинні мати виключно процесуальний характер і повинні відображатись в матеріалах справи (протоколах слідчих дій, поданні про усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, обвинувальному висновку). При цьому, певна увага повинна бути приділена поданню, і як процесуальний документ, він повинен міститися в матеріалах кримінальної справи.

Усунення причин – головний критерій ефективності профілактичної діяльності працівника міліції. Одним з критеріїв ефективності його виховної діяльності з усунення причин та умов є законність та

обґрунтованість їх подань у відповідні установи. У цьому важливому процесуальному документі повинні міститися не лише коротка характеристика фактичної сторони злочину, наслідки діяння, але й – аналіз причин та умов, що породили злочин, вказівку на осіб, винних у появі криміногенних обставин.

Багато подань та доручень слідчих позбавлені необхідних вказівок і тому не забезпечують бажаних результатів у досягненні поставленої мети. Нерідко слідчі обмежуються викладенням у поданнях фактичної сторони вчиненого злочину, не розкривають причин та умов, замінюючи їх невизначеними формулюваннями про незадовільний стан виховної роботи, тощо. Неповне та однобічне розслідування криміногенних обставин призводить до того, що подання у кращому випадку називають загальні, легко доступні для виявлення умови, що полегшували вчинення злочин, оскільки як його основні причини та латентні умови залишаються невстановленими, продовжують існувати та можуть породити нові злочини.

Виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів досліджуваної категорії, як зазначалось вище, є одним із засобів їх профілактики та забезпечення правопорядку.

Для того, щоб забезпечити реальне попередження злочинів, слід встановити всю сукупність явищ, що обумовили його вчинення, з вичерпною повнотою реагувати на них шляхом внесення одного чи декількох подань у різні підприємства. У кримінології та кримінальному процесі розроблена певна схема обставин, що сприяють вчиненню злочинів: формування анти суспільних поглядів та звичок; перетворення їх у злочинний замисел чи злочинну недбалість; сприятливі умови для підготовки та вчинення злочину [7, с.178].

Першочергове значення набуває вивчення особи злочинця, чинників несприятливого її розвитку, що відіграють значну роль у генезі злочинної поведінки. Тільки шляхом глибокого вивчення цих даних можна отримати достатньо повну уяву про спрямованість особи, стійкість антигромадських поглядів особи. Всебічні відомості про особу злочинця допомагають встановити інші обставини, що мають самостійне кримінологічне значення. Полегшують досягнення злочинної мети різні недоліки у організаційній та господарській діяльності державних підприємств, а також поведінку окремих осіб [8, с.123].

Таким чином на формування неповнолітнього порушника правопорядку впливає безліч обставин. Одні з них відіграють роль безпосередніх причин злочинних діянь. Вони визначають процес формування суспільно шкідливих спонукань і зазіхань, а також особливості їхнього втілення в небезпечні для оточуючих дії та вчинки. Інші – виступають як умови, які визначають збереження цих причин і полегшують їхній прояв у злочинах неповнолітніх. Вони, як правило, підсилюють дію причин злочинних діянь і є тим обов'язковим фактором, на якому й реалізуються причини суспільно небезпечної діяльності підлітків та юнаків [9].

Висновок: Аналізуючи причини та умови залучення неповнолітніх у сферу обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, слід констатувати, що вони є наслідками кризових явищ економічного та соціального характеру в суспільстві, а також тісно пов'язані із обставинами кримінально-правового характеру. Як показує практика, з'ясовуючи криміногенні фактори, слід встановити подію злочину, наявність навмисної чи необережної форми вини, кримінально-правову кваліфікацію. При цьому процесуальні рішення по справі повинні ґрунтуватися лише на достовірних фактах, встановлених шляхом виявлення, збирання та перевірки й оцінки доказів. Цей шлях гарантує встановлення істини, обрання обґрунтованих рішень про причини та умови, що породжують злочинність серед неповнолітніх, тобто, сприяє їх ліквідації. Велике значення при цьому повинна відігравати індивідуальна профілактика, яка покладена в обов'язок оперативного працівника, що виявив неповнолітнього, схиленого до наркозлочину чи вживання наркотиків, і полягає у роз'ясненні суспільної небезпеки наркоманії, її шкоди здоров'ю та життю.

Література

1. Думко Ф.К. *Сучасні фактори, що впливають на розвиток і попередження злочинності неповнолітніх // Теорія оперативно – розшукової діяльності правоохоронних органів України. – Львів: ЛІВС при НАВСУ, 2000. – С.91-92*
2. Кокарев Л.Д. *Некоторые проблемы нравственных отношений в уголовном судопроизводстве // Судебная этика. – Воронеж.: Изд-во Воронеж. ун-та, 2010. – С.89*
3. *Соціально-психологічні причини злочинної поведінки неповнолітніх. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18060203/psihologiyasotsialno-psihologichni_prichini_zlochinnoyi_povedinki_nepovnolitnih.*
4. Ратинов А.Р. *Психологическая характеристика показаний обвиняемого // Вопросы предупреждения преступности. – М., 2008. – №1. – С. 126;*
5. *Наказ Генерального прокурора України від 17.11.2007 р. №7/3 «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів про права неповнолітніх»*
6. Фарафонова Т.В. *Погляди зарубіжних учених на проблему відхилень у поведінці неповнолітніх [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=203&start=3*
7. *Теория доказательств в советском уголовном процессе. – М.: Юридическая литература, 2004. – С. 178-179*

8. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии. – М.: Юридическая литература, 2003.- С.123
9. Соціально-психологічні причини злочинної поведінки неповнолітніх.- [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18060203/psihologiya/sotsialno-psihologichni_prichini_zlochinnoyi_povedinki_nepovnolitnih

УДК: 340+35.078.3

Л.Г. Чистоклетов

к. ю. н., доцент,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

У статті проаналізовано основні теоретичні та практичні аспекти формування та оцінки рівня проблем, пов'язаних з обґрунтуванням передумов розвитку недержавної правоохоронної діяльності у сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки функціонування господарюючих суб'єктів. Досліджено сутність недержавної правоохоронної діяльності та її значення, що дозволило сформулювати теоретичні передумови цього правового явища.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, недержавна правоохоронна діяльність, безпека функціонування, суб'єкти господарювання, адміністративно-правове забезпечення.

В статье проанализированы основные теоретические и практические аспекты формирования и оценки уровня проблем, связанных с обоснованием предпосылок развития негосударственной правоохранительной деятельности в сфере административно-правового обеспечения безопасности функционирования хозяйствующих субъектов. Исследована сущность негосударственной правоохранительной деятельности и ее значение, что позволило сформулировать теоретические предпосылки этого правового явления.

Ключевые слова: правоохранительная деятельность, негосударственная правоохранительная деятельность, безопасность функционирования, субъекты хозяйствования, административно-правовое обеспечение.

The paper analyzes the main theoretical and practical aspects of the formation and evaluation of issues related to study conditions of private enforcement in the field of administrative and legal security operation businesses. The essence of private enforcement and its significance, which allowed to formulate the theoretical background of this legal phenomenon.

Key words: law enforcement, non-governmental law enforcement, security operations, entities, administrative and legal support.

Постановка проблеми. Закріплення в Конституції України положень, що вказують на головний обов'язок усіх суб'єктів права дотримуватися правових норм, а державі – забезпечувати їх дотримання, не є гарантією законності, наявною має бути ще надійна система охорони права, щоб це гасло мало реальний зміст, щоб право виконувалося. Це завдання повинне вирішуватися конкретними державними заходами та правоохоронними органами, що класифікуються за ознаками правоохоронної діяльності. Наслідуючи конституційні положення про першочерговий обов'язок держави щодо захисту прав і свобод громадян, слід погодитися з думкою, що на сьогодні єдиного розуміння відносно цих понять ще не вироблено. Цей процес переосмислення понять як в теоретичному, так і в організаційно-правовому аспектах явно не сприяє створенню добре налагодженого механізму адміністративно-правового забезпечення умов безпечного функціонування господарюючих суб'єктів.

Аналіз публікацій на які спирається автор. Дослідження теоретичних та практичних аспектів формування та оцінки рівня проблем, пов'язаних з обґрунтуванням передумов розвитку недержавної правоохоронної діяльності у сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки функціонування господарюючих суб'єктів знайшли відображення у працях зарубіжних та вітчизняних науковців. Особлива увага була приділена роботам таких науковців, як: В. Артёмов, Р. Иеринг, А. Карась, І. Кіляханов, В.Крусс, О. Підпригора, Є. Харитонов, А. Шопенгауэр тощо.

Мета дослідження. Виходячи із означеної проблематики та короткого аналізу наукових джерел за темою статті, метою даної наукової праці є теоретичне обґрунтування наукової позиції щодо передумов